

Izvješ e medijskih objava

12.08.2014

Muzeji Hrvatskog zagorja

1.9.2014	Jutarnji list - Svijet	Stranica/Termin: 24	Hrvatska
Naslov:	OBITELJ IZ ZAGREBA KOJA SE OBOGATILA NA AMERI KOJ PROHIBICIJI		
Sadržaj:	Eugen Viktor Feller, najveći ljekarnik jugoistočne Europe s početka prošlog stoljeća, posljednjih se godina života premišljao oko toga što napraviti s receptom za svoj glasoviti pripravak Elsa fluid, koji se prodavao na svim kontinentima. Za njegova je života prodano oko		
Autor:	Korana Sutli		
Rubrika, Emisija:	/	Žanr: izvješće	Naklada:
ključne riječi:	MUZEJI HRVATSKOG ZAGORJA, MUZEJ KRAPINSKIH NEANDERTALACA, MUZEJ		

Naslov: OBITELJ IZ ZAGREBA KOJA SE OBOGATILA NA AMERIKI KOJ PROHIBICIJI

Autor: Korana Sutli

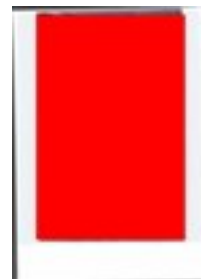
Rubrika/Emisija: /

Žanr: izvješće

Površina/Trajanje: 4.548,40

Naklada:

Ključne riječi: MUZEJI HRVATSKOG ZAGORJA, MUZEJ KRAPINSKIH NEANDERTALACA,

OBITELJ IZ ZAGREBA KOJA SE OBOGATILA NA AMERIKI KOJ PROHIBICIJI

*Nikola Zdenković
i Eugen Feller
prepričavaju povijest
svoje porodice koja se
početkom 20. stoljeća
obogatila na Elsa fluidu,
ljekovitom napitku
čijih je 27 milijuna
bočica prodano po
svijetu. Fluid je osobito
popularan bio u Americi
u doba prohibicije jer
je sadržavao i ozbiljne
količine alkohola. Felleri,
generacijama ugledni
znanstvenici, ljekarnici
i umjetnici, intimno su
prijateljevali s Krležom i
Einsteinom, posjedovali
najskuplje nekretnine
u Zagrebu, primali
odlikovanja predsjednika
Nixona*

Piše: Korana Sutlić

**BA
JANA
BICIJI**

Utemeljitelj klana, Eugen Viktor Feller sa
suprugom Idom, snimljen oko 1900. godine

E

ugen Viktor Feller, najveći ljekarnik jugoistočne Europe s početka prošlog stoljeća, posljednjih se godina života premišljao oko toga što napraviti s receptom za svoj glasoviti pripravak Elsa fluid, koji se prodavao na svim kontinentima. Za njegova je života prodano oko 20 milijuna bočica tog lijeka, koji je svakodnevno poštom iz tvornice u Donjoj Stubici putovao u čitavi svijet.

Elsa fluid napitak u svojem su ruksaku imali skoro svi vojnici u Prvom svjetskom ratu. Naveliko se prodavao i u Americi. Bilo je to, pritom, u vrijeme prohibicije, a zapečaćena, Fellerovim imenom potpisana, bočica sadržavala je u sebi alkohol.

Na samom kraju svog života stari je Feller napokon odlučio: "Tajnu recepturu Else fluid ponijet ću sa sobom u grob!". Umro je 1936. godine.

- Navodno nijednom od svojih osam sinova nije želio ostaviti recept - danas govori poznati suvremeni umjetnik Eugen Feller, unuk Eugena Viktora Fellerera.

- Zadnjih deset godina života deda više gotovo nije izlazio iz vile u zagrebačkoj Jurjevskoj ulici. Svojim je Fordom išao samo do banke, i to jednom, dvaput godišnje - nastavlja Eugen Feller prepričavati obiteljske legende.

Djedov Ford koji spominje bio je pritom jedan od prvih automobila u Zagrebu. Za njega je stari Feller imao i jednu od prvih garaža u gradu. Podigao ju je uz svoju slavnu Feller Haus, poznatu kao najljepšu secesijsku vilu sagrađenu u ovom dijelu Europe. Raskošna građanska vila u Jurjevskoj 31a izgrađena je 1911. godine, prema projektu njegova polubrata arhitekta Mathiasa Fellerera iz Münchena. Za taj mu je projekt Eugen dao slobodne ruke i neograničeni budžet. Novac naprosto nije bio problem. Neviđeno bogatstvo proizašlo je iz tajnovitih bočica Elsa fluida.

Nije se pritom obogatila samo obitelj Feller, nego i cijeli gradić Donja Stubica, gdje se nalazila Eugenova tvornica i prva apoteka.

"Izvezio se u gotovo sve europske zemlje - u Austriju, Italiju, Njemačku, Francusku i Englesku, a osvojio je i tržište Egipta, Japana i Kine. U Americi je bio osobito popularan u doba prohibicije, s obzirom na to da je taj pripravak sadržavao visoki postotak alkohola", istražila je Lorka Lon-

čar u svom radu "Ljekarna Eugena Viktora Fellerera u Donjoj Stubici" koji je izradila za Muzej Hrvatskog zagorja - Muzej seljačkih buna.

"Pošta u Donjoj Stubici ostvarivala je početkom 20. stoljeća velik prihod zahvaljujući prometu od oko 400 pošiljki lijeka na dan i jednako toliko novčanih uputnica. Bila je to prva pošta u Hrvatskom zagorju koja je sudjelovala u međunarodnome poštanskom prometu", dodaje Lorka Lončar. Velika popularizacija toga proizvoda, objašnjava dalje, postignuta je reklamama koje su se u ono vrijeme objavljivale u svim časopisima, novinama i kalendarima, na etiketama i ambalažama. Svoj čudotvorni lijek Feller je reklamirao i na pročelju njegova Elsa-fluid doma, tada jedine zagrebačke četverokatnice, na uglu Jelačićeva trga i Jurišićeve. Pročelje je bilo u obliku velike boce, a na krovu je stajao natpis "Što je Elsa-fluid, to se zna". Elsa-fluid preporučivao se mladima i starima, planinarima, listonošama, vojnicima, lovcima, radnicima, koturašima, svima koji rade na polju i u rudniku, a osobito onima koji teško rade. U tisuću prigoda, tvrdili su, napitak se po-

kazao kao koristan, ublažavajući. "Ne bi ga smjelo manjkati ni u kojoj kući", glasile su preporuke.

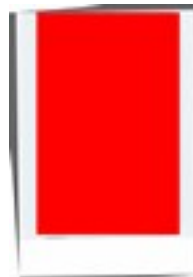
"Elsa-fluid upotrebljavao se kao sredstvo za čišćenje, za bol u udovima nakon štrapaca, napora, umornosti... Napitak je jačajući i oživljavajući, treba ga koristiti za njegu usne šupljine. I to vrlo obljubljeno, zbog dobrog djelovanja na zubno meso i zube, za vrat, odnosno grlo, osobito za hladnih i vlažnih dana za grgljanje, za njegu kože te za njegu kose. Pripravak je preporučivan i u različita godišnja doba - za ljetne dane kao oživljavajući dodatak za pranje i kupanje, desinficirajući i znoj odstranjujući, a u zimske dane protiv raznih škodljivih posljedica zime i mokrine", zapisala je Lorka Lončar.

N o, krajem Austro-Ugarske Monarhije, kao i smrću E. V. Fellerera, glasoviti proizvod odlazi u povijest. Nitko ga više nije ni pokušao oživjeti. Kako i bi, kad više nije postojala zlatna receptura. Tako se barem smatralo, sve do ovih dana.

Naime, kolekcionar umjetnina Jura Gašpa-

Zagreb — Jelačićev trg, iztečni dio

KO OSTAJEMO SVJEŽI I ZDRAVI?

činimo isto, što su već naši praroditelji i roditelji sa uspjehom običavali koristiti, kroz 28 godina prokušani i najpopularniji

Perov Elsa-Fluida izumljano sredstvo za usta, koje se koristi za bolovanje na desni i zube. Osobito u hladne, vlažne dane za

kosmetikum za svim prilikama, gdje je potrebno. Poslije truda i napora, umor, smalaksavosti krepiti i jača.

mazilo za svim prilikama, gdje je potrebno. Poslije truda i napora, umor, smalaksavosti krepiti i jača.

udove poslije truda i napora, umor, smalaksavosti krepiti i jača.

sredstvo za usta koje se koristi za bolovanje na desni i zube. Osobito u hladne, vlažne dane za

grlo koje se koristi za bolovanje na desni i zube. Osobito u hladne, vlažne dane za

Elsa-riblje ulje pravo, ugodna teka! Jača svakoga, osobito slabe žene i djecu! 1 velika boca 22 Din. Pakovanje i poštarina posebno.

Elsa-kina-željezno vino za malokrvnost i slaba lica. 1 boca 16 Din 50 para.

Elsa-švedske kapi (liker za stomak) 1 boca 13 Din 20 para.

Željezni liker (Hegaferrin), željezni albuminat 19 D 80. **Blaudove tekočete (krvotvorne pilule)** 20 D. **Medicinalni konjak** od 20 D na više, **kitajski čaj** od 3 D **esenција za rum** po 5 D 30 i 19 D 80.

Balzam (životna esencija) 5 D. **Schoferov balzam** 8 D 80. **kapi od grčeva (od kolere)** 11 D. **različite kapi kao Hofmannove, melisove, cimelove** po 5 D 30 i 19 D 80.

Elsa-zagorski sok protiv kašlja i boli u prsima. 1 boca 13 Din 20 p. Pakovanje i poštarina posebno.

Krečno-željezni sirup 13 D 20. čaj za prsa i kašalj 6 D 80. **vrab za kašalj (filakerski vrab)**

Tvornica u Donjoj Stubici gdje se proizvodio Elsa fluid

FELLER JE PRED SMRT ODLUČIO: 'TAJNU RECEPTA NA KOJEM SAM SE OBOGATIO NOSIM U GROB!'

Obiteljska zgrada kod Jelačićeva trga, u Jurišičevoj (lijevo): Felleri u svojoj vili u Jurjevskoj (gore)

Press CLIPPING d.o.o., tel.: +385 (0)1 / 3094804, e-mail: press@pressclip.hr, www.pressclip.hr
Korisnik usluga ne smije dalje reproducirati i / ili distribuirati dostavljene mu Programske sadržaje medija bez posebnog odobrenja Nositelja prava (DZNPAP i HDS-ZAMP)

rac nedavno je otkupio neotvorenu bočicu Elza fluid pripravka, čiji su se sastojci karamelizirali na dnu! Današnjom tehnologijom, dakako, nekoj bi farmaceutskoj tvrtki bilo vrlo lako otkriti čudesne tajne sastojke.

- Poznato je da je Elsa fluid sadržavala 12 vrsta bilja, kao i da je u njoj bilo alkohola. Možda bi Pliva ili netko drugi bio zainteresiran da se istraže sastojci, tajni sastav poznatog pripravka - kaže Jura Gašparac, koji u svojoj kolekciji ima još neke predmete obitelji Feller.

Za Elsa fluid se vežu i dvije legende o imenu proizvoda, jedna kaže da je dobio ime po Eugenovoj majci, a druga po preminuloj kćerkici. Uz poznati fluid, Feller je u Stubici proizvodio i druge Elsa proizvode, primjerice parfimiranu vodicu, tjerajuće Elsapilule za poboljšanje probave, Fellerove šećerne pastile protiv glista pod nazivom Elsa bile i mnoge druge pripravke.

"Elsa-fluid odlikovan je na izložbama u Parizu, Londonu, Nici, Berlinu sa zlatnom kolajnom i začasnom diplomom. Feller je imenovan dvorskim ljekarnikom Njeg. C. i kr. Visosti princa Filipa burbonskog te

posjeduje srebrnu kolajnu španjolskog reda crvenoga križa te perzijski sunčani i lavlji red", navodi Lorka Lončar u svom znanstvenom radu.

Njegovog unuka slikara Eugena Felleru pitamo što misli da je bila tajna djedova uspjeha.

- Dobar marketing! - odgovara iz šuba.

- S obzirom na to da imamo isto ime, i meni su znale poštom stizati narudžbe, iako proizvoda nema još otprilike Drugog svjetskog rata - smije se Eugen Feller.

U Zagrebu danas stanuje i praunuk glasovitog farmaceuta - Nikola Zdenković (sin Eve Feller) koji je čitav život radio u energetskom sektoru. On je unuk Ferdinanda Felleru, najstarijeg Eugenova sina. Zdenković nam je prepričao anegdodu, razgovor svog pradjeda s jednim novinarom.

- Pomaže li doista Elsa fluid?, pitao je novinar.

- Pa meni je pomogao!, odgovorio mu je Feller, aludirajući na bogatstvo koje je stekao.

U svome domu na Gornjem gradu Nikola Zdenković čuva pismo perzijskog šaha Kahramana Khana koji je 1905. godine E. V. Felleru poslao zahvalnicu za ozdravljenje supruge. Posjeduje i nekoliko predmeta iz

1. Marta Zdenković Feller; 2. Ida i Eugen Viktor Feller 3. Poznati umjetnik Eugen Feller 4. Vilim i Zora Feller; 5. Novopronađena bočica Elsa fluida; 6. Nacionalna medalja koju je Vilimu poshumno dodijelio Nixon

Jedan od nasljednika, praunuk Eugena Viktora Fellerera, Nikola Zdenković, snimljen ovih dana u svom stanu na zagrebačkom Gornjem gradu

'PITALI SU PRADJEDA POMAŽE LI FLUID. 'PA MENI JE POMOGAO' - REFERIRAO SE NA BOGATSTVO'

glasovite Vile Feller koja je bila projektirana kao total design - svi predmeti u kući bili su arhitektovo djelo. Nikola Zdenković ima neke od njih - šah od hrastova drva, secesijske lampe, stolac na tri noge...

Slikar Eugen Feller, pak, otkriva kako je njegov djed bio Židov koji je dao krstiti svoje djecu.

- Prilagodbu podneblju u kojem živiš smatrao je oblikom civiliziranosti. Ali sam je ostao vjeran svojim običajima. Jeo je svoju hranu, za drugim stolom, izdvojen od ostalih ukućana u svojoj vili. Mislim da je jeo košer hranu. I psovao je na jidišu, a govorio je neku mješavinu njemačkog i kajkavskog - priča Eugen Feller.

Eugen, kao i Nikola Zdenković i njegova sestra Marta Zdenković, odrasli su u Vili Feller koja je nakon Drugog svjetskog rata počela gubiti svoj sjaj, a do danas je pretvorena u zgradu s mnogo stanova. Za razliku od svojih roditelja, mogli su se igrati u čitavom prekrasnom dvorištu, jer u doba kad je kuća sagrađena, vrt je bio produženi salon u kojem se nije smjelo ništa dirati. Djeca su imala svoj "spielhof" tek u jednom dijelu dvorišta.

"E. V. Feller bio je vrlo poznat i po svojoj građevinskoj djelatnosti. Uz Elsa-fluid dom, četverokatnicu koju je projektirao Vjekoslav Bastl na zagrebačkom glavnom trgu, u značajne se građevine ubraja i Feller Haus,

obiteljska kuća u secesijskom stilu, te dvokatnica na Tomislavovu trgu, koju je projektirao arhitektonski atelijej Hönigsberg i Deutsch", ističe Lorka Lončar.

Eugen Viktor Feller rođen je u ukrajinskom Lavovu 1871. godine. Njegov otac David Feller oženio se Elizabetom Holzer, Fellerovom obožavanom majkom austrijskog podrijetla. Završio je studij farmacije u Černovicama, a ondje se kod docenta Glücksmanna, nastavnika kemije, bavio i znanostu. Veliko iskustvo stekao je u mnogim ljekarnama austrijskih provincija. Službovao je i kod Thierryja u Pregradi, a prije dolaska u Stubicu dvije je godine bio zakupnik ljekarne Crvenom križu ljekarni-

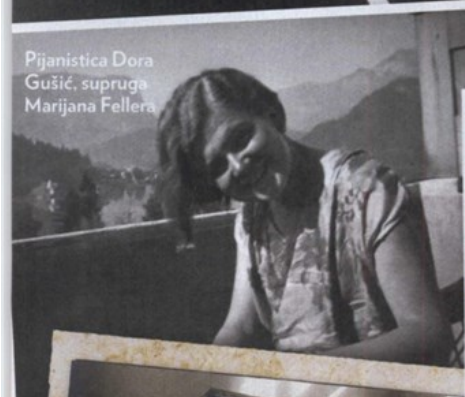

Osam sinova Eugena Viktora Feller

VILIM FELLER U DOKTORA KAD M KASNIJE JE PRED CORNELLU, BROW

Pijanistica Dora Gušić, supruga Marijana Feller

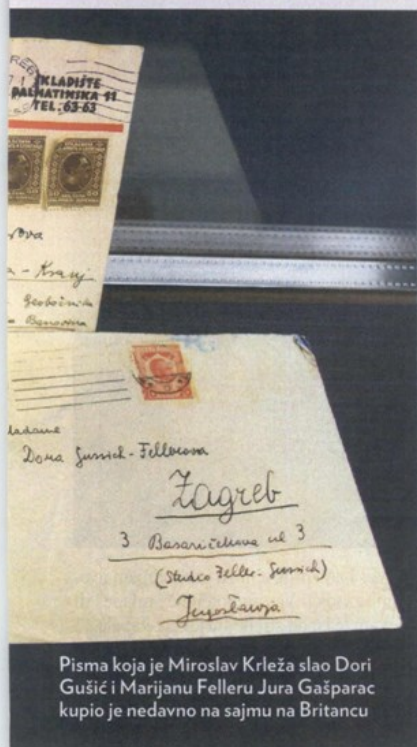

Press CLIPPING d.o.o., tel.: +385 (0)1 / 3094804, e-mail: press@pressclip.hr, www.pressclip.hr
Korisnik usluga ne smije dalje reproducirati i / ili distribuirati dostavljene mu Programske sadržaje medija bez posebnog odobrenja Nositelja prava (DZNPAP i HDS-ZAMP)

Matematički genij Vilim Feller kao beba (lijevo); Vilim s mamom u Bad Gasteinu (dolje); Vilim u Jurjevskoj s Ivom Zdenkovićem, Nikolinin tatom (desno)

JEMAČKOJ JE POLOŽIO U JE BILO 20 GODINA. VAO U AMERICI, NA NU I NA PRINCETONU

Pisma koja je Miroslav Krleža slao Dori Gušić i Marijanu Felleru Jura Gašparac kupio je nedavno na sajmu na Britancu

ka Boića u Grubišnom Polju. Općenito, početak industrijske proizvodnje lijekova u Hrvatskoj veže se uz Hrvatsko zagorje, uz ljekarnika Thierryja i njegovu ljekarna - tvornicu u Pregradi.

"Adolf Alfons Thierry de Chateauvieux 1892. godine sagradio je zgradu u kojoj je otvorio ljekarnu K andelu čuvaru, a iza nje su se nalazile tvorničke prostorije. To je bila prva farmaceutsko-kemijska tvrtka u jugoistočnoj Europi. Nekoliko godina nakon Thierryjeva dolaska u Pregradu, 1899. godine Hrvatsko zagorje dobilo je još jednoga slavnog ljekarnika - Eugena Viktora Felleru. I tako je vlasnikom ljekarne Sv. Trojstvo u Donjoj Stubici 1899. godine postao jedan od najuspješnijih ljekarnika na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće", navodi Lor-ka Lončar u svom radu.

Došavši u Donju Stubicu, novu ljekarnu Sv. Trojstvo otvorio je u zgradi koju je kupio, zajedno sa svojim prijateljem F. Müllerom, liječnikom iz Grubišnog Polja. "Već 1901. g. E. V. Feller u novoizgrađenoj neobaroknoj zgradi pokraj crkve uređuje tvornicu laboratorij. Prvi kat bogato dekorirane zgrade bio je namijenjen stanovanju, a u prizemlju je bila uređena tvornica laboratorij, u kojoj se proizvodio Fellerov svjetski poznati Elsa-fluid. Laboratorij je bio u prizemlju. Pretpostavlja se da je u tvornici

u radilo oko stotinu ljudi", istražila je Lor-ka Lončar, danas muzejska pedagoginja u Muzeju krapinskih neandertalaca.

E. V. Feller i njegova supruga Ida Oemichen imali su dvanaestero djece, osam sinova (Ferdinanda, Marka, Vladu, Miroslava, Mariana, Kazimira, Dragana i Vilibalda Srećka - Vilima) te četiri kćeri (Elsu, Maricu, Zoru i Kristu). Ferdinand i Kazimir bili su ljekarnici te su također radili u donjostubičkoj ljekarni. Nakon smrti E. V. Felleru ljekarnu je preuzeo sin Kazimir, koji je posao vodio do 1942. godine. Te je godine Kazimir Feller ubijen u Jasenovcu, a njegova žena Iluška te desetogodišnji sin Ivan ubijeni su u logoru Stara Gradiška.

- Pričalo se da je netko od ustaša bacio oko na ljekarnu - govori mi Nikola Zdenković. To je ujedno i godina prestanka proizvodnje Elsa fluida koji se od smrti E. V. Felleru i nije prodavao po istoj recepturi. Proizvedeno je ukupno 27 milijuna bočica tog specijaliteta.

U ratu je stradao i otac Eugena Felleru, Vlado Feller (studirao je engleski jezik i arhitekturu) koji je za vrijeme rata bio u Splitu, u kojem je s obitelji stanovao engleski obavještajac koji je imao radiostanicu za vezu. Prije nego što su partizani ušli u Split, po nalogu Engleza, potopio je radiostanicu, a partizani su došli k njemu i tražili ga da je preda...

- Bio je antifašist koji nije bio komunist. Tatu su jedan dan odveli u Knin, gdje je u pritvoru proveo mjesec dana. Službena je verzija da je nestao - govori Eugen Feller. Od 1945. godine ljekarna u Stubici radila je kao državna ljekarna sve do prije nekoliko godina. Neobarokna zgrada koju je E. V. Feller dao sagraditi kao tvornicu laboratorij ostala je sačuvana do danas, a 2006. godine obnovljena je izvana.

Značajni sinovi starog Felleru, koji su preživjeli rat, bili su književnik Miroslav Feller, muzičar Marijan Feller, jedan od osnivača muzičke akademije u Sarajevu, te matematičar svjetskog glasa Vilim Srećko Feller, koji je u Americi odlikovan s National Medal of Science. O Vilimu Felleru prije nekoliko je godina izdana i knjiga. Zvala se "Vilim Feller - istaknuti hrvatsko-američki matematičar", napisao je Darko Žubrinić.

Studij matematike Vilim je započeo na Sveučilištu u Zagrebu, a od 1925. godine studij nastavlja u njemačkom gradu Göttingenu.

"Već sljedeće godine, 1926., obranio je svoj doktorski rad pod imenom Willy Feller, sa samo 20 godina. Mentor mu je bio poznati matematičar Richard Courant", navodi Darko Žubrinić.

Iste godine postaje docent na sveučilištu grada Kiela, ali pred nacizmom odlazi u Švedsku, gdje upoznaje svoju suprugu Claru Mary Nielsen te 1939. godine odlaze u Ameriku. Predaje na sveučilištu Brown, potom na sveučilištu Cornell, a od 1950. preuzima obvezu docenta na sveučilištu u Princetonu. O svome znanstvenom radu na

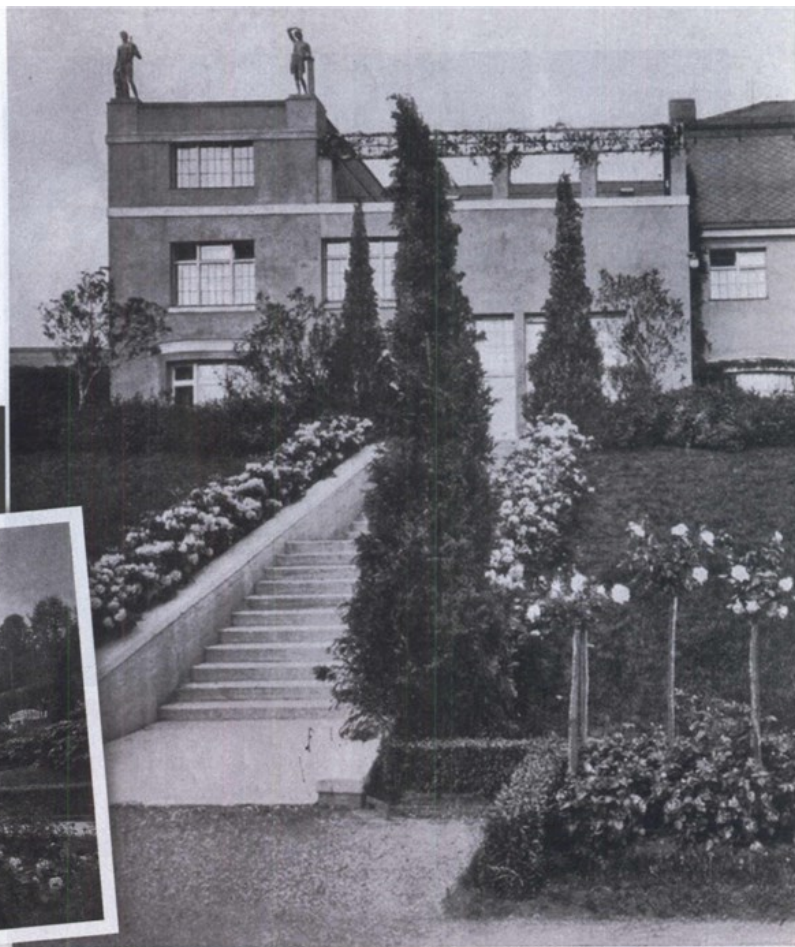

području matematike, Feller izdaje mnogobrojne knjige s različitim temama.

“Jedan je od osnivača teorije vjerojatnosti kao znanstvene discipline, najpoznatiji po svojoj monografiji ‘Uvod u teoriju vjerojatnosti i njene primjene’ koja se smatra jednim od najboljih matematičkih udžbenika dvadesetog stoljeća te je prevedena na brojne jezike. Mnogi matematički pojmovi nose njegovo ime”, zapisao je Darko Žubričić.

Vilim je ostao u vezi s obitelji u Zagrebu, kao i sa svojim kolegama s ovdašnjeg Sve-

Veličanstvena vila Feller u Jurjevskoj, pogled na zapadnu fasadu s terasom za sunčanje te pergolom (desno); jedna od terasa s ružičnjakom u parku (dolje)

NESHVAĆENI MARIJAN FELLER SLUŠAO BIO PIONIR MARKETINGA, NO NJEGOV J

učilišta. Nakon Drugog svjetskog rata Feller je Zagreb posjetio četiri puta.

- Sjećam se kad je došao 1957. godine. Vozio me autom u školu u Opatičku ulicu. To je bila senzacija, svi su nas gledali... - prisjetio se Nikola Zdenković.

Takoder, Vilim Feller bio je član nekoliko nacionalnih akademija. Legenda kaže i da se družio s nešto starijim Albertom Einsteinom, međutim članovi njegove obitelji u Zagrebu smatraju da je zapravo riječ bila o druženju dva profesora na istom sveučilištu Princetonu, a ne o kućnom prijateljstvu. Jedan asteroid dobio je njegovo ime 1996. godine.

Njegov brat bio je pijanist Marijan Feller, suprug poznate pijanistice Dore Gušić. Dora, pripadnica obitelji baruna Gušić, bila je i sestrična slikarice Anke Krizmanić koja se često družila s Fellerovima. Anka je Doru i naslikala za klavir u Hrvatskom glazbenom zavodu 1950. godine. Obiteljska je legenda i to da je kao vjenčani dar Dora od E. V. Felleru dobila čembalo.

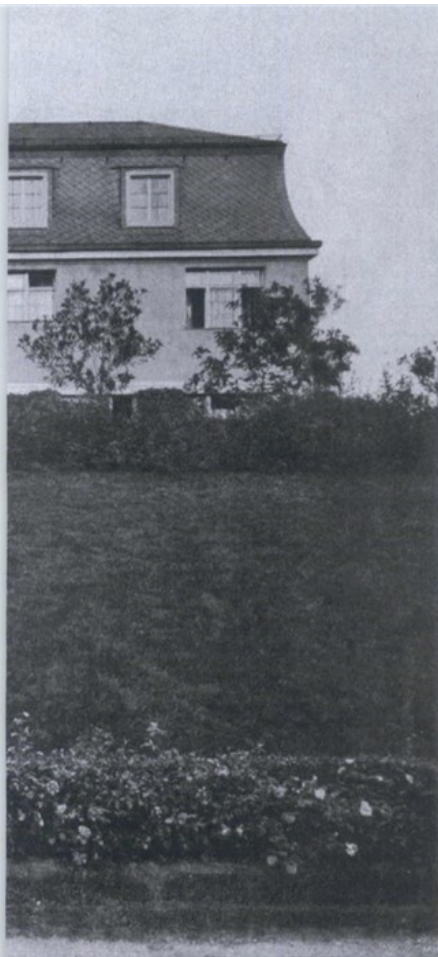

Obiteljska vila danas je zapuštena

No, posebno je interesantno bilo prijateljstvo Marijana Feller i Dore Gušić s piscem Miroslavom Krležom. Četiri osobna i nepoznata Krležina pisma pronašao je prije nekoliko godina kolekcionar umjetnička Jura Gašparac, na sajmu antikviteta na Britanskom trgu. U jednom pismu iz 1930. godine Krleža Marijanu i Dori piše “... Vo-

lim Vas kao i prije u miru gospodnjem i veselim se vidjeti Vas prepotentne i mlade” ili “Čekam te ispod strehe Jurjevske kapele...”. Zanimljivo je i da su se prvi put “Balade Petrice Kerempuha” čitale u muzičkoj dvorani u Vili Feller, dijelu kuće koji je i danas sačuvan.

Marijan Feller do 1958. godine bio je na-

U zagrebačkom Feller hausu nalazila se prostorija nazvana 'gospodinova soba za presvlačenje', s namještajem od trešnjina drva

JE FREUDOVA PREDAVANJA. OVDJE JE E DOPRINOS PREPOZNAT BITNO KASNIJE

stavnik glasovira na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji, a nakon toga u Sarajevu profesor i pročelnik klavirskog odsjeka na Muzičkoj akademiji. Dora Gusić bila je profesorica na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i često je nastupala. Ranije od 1929 do 1941. vodila je sa suprugom Klavirski studio Gussich-Feller. Na solističkim je koncertima, osobito u razdoblju 1928.-44., često izvodila skladbe tada neuobičajene i nove na našim pijanističkim repertoarima. U Zagrebu su ih zvali 'crveni baruni'.

Vrlo zanimljivu biografiju imao je još jedan od sinova E. V. Feller, publicist i teoretičar umjetnosti Miroslav, koji je* na Mljetu osnovao svoju komunu, odnosno nešto poput kibuca. Studirao je medicinu i filozofiju; bavio se istraživanjima iz primijenjene psihologije, a krajem 20-ih godina u Berlinu slušao je predavanja Sigmunda Freuda. Miroslav Feller ostao je zapančen i kao pionir marketinga. Već 30-ih godina bio je izrazito progresivan u idejama oglašavanja i ostao je najprije neshvaćen, a potom s vremenom i vrlo cijenjen. Koliko je Fellerov

doprinos doista bio ogroman, prepoznato je tek mnogo godina kasnije.

Kao mladi entuzijast najprije je pokušao u ljeto 1928. godine organizirati na Sušaku skup europskih i domaćih stručnjaka reklamiranja, i pokrenuti jugoslavenski "Savez propagande", odnosno udružiti struku. No, projekt se nije održao.

Godinu kasnije pokrenuo je mjesečnik Reklama - časopis za sva pitanja reklame, propagande i prodajne organizacije, za koji je većinu članaka napisao sam. Izlazio je samo nekoliko godina. Bio je i jedan od inicijatora zagrebačkog Zavoda za znanstveno proučavanje reklame i umjetničke reklamne produkcije - Imago. Imago je prikazao do tada nepoznata rješenja oglašavanja i oglašavanje u Hrvatskoj krajem 1920-ih godina. "Usprkos kratkom vremenu djelovanja, Imago je ostvario veliku produkciju u području komercijalnog dizajna i značajno obilježio vizualne komunikacije u Hrvatskoj te kreirao grafička rješenja koja se mogu mjeriti s najboljim primjerima europskog art decoa", stoji u Hrvatskoj znanstvenoj bibliografiji.

Poznata je legenda i da se Miroslav posvadio s ocem te se odvojio od obitelji već sa 17 godina. A kao devetnaestogodišnjak sam je pisao traktate iz teoretske biologije.

- Dok mu je otac bio živ, tražio je dio novca od nasljedstva, što je završilo svadom, ali je novac na kraju dobio. Uložio ga je u financiranje ribarske zadruge na Mljetu. Bila je to vrsta komune, no na kraju se razočarao i o tome napisao esej "Don Quixote s otoka Mljeta" - priča Nikola Zdenković. Krajem četrdesetih godina Miroslav Feller proučava marksizam, kao i psihoanalizu te piše životno djelo "Tijelo i duša".

- Bio je mitska osoba, poznata su bila njegova predavanja "Pet minuta poslije 8" koja su se održavala u Radničkom domu o kulturi, politici. Ako je netko bio intelektualac, onda je to bio on - ističe slikar Eugen.

Miroslava Feller pamte i kao velikog znalca umjetnosti povezanog i s Gorgonom. Njegov unuk, pak, akademski je kipar i pisac priča za djecu Ozren Feller.

No nemoguće je izvotiti sve značajne nasljednike velikog E. V. Feller. Detaljni prikaz neobične povijesti ove porodice ne bi stao ni u nekoliko tomova knjiga.